

ΕΝΩΣΕΩΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΩΝ
& ΨΥΧΟΛΟΓΩΝ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ
&
ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΤΟΜΟΣ Β΄
1965 - 1966

ΕΚΔΟΤΗΣ
ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑΣ

Ε.Υ.Δ. Π.Ε.Κ. Τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2007

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΙΤΣΙΟΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2007

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ Β' ΤΟΜΟΥ

Ἰανουάριος 1965-Δεκέμβριος 1966

Τεύχη 11 - 20

*Ἐπιστημονικὸν ὄργανον τοῦ Συλλόγου Παιδαγωγῶν - Ψυχολόγων
Πτυχιούχων Πανεπιστημίων Ἐξωτερικοῦ*

ΕΚΔΟΤΗΣ ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑΣ ΑΘΗΝΑΙ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2007

I. ΔΡΟΡΑ (Ληομονημένες σελίδες)

Μανόλη Τριανταφυλλίδη: Ἡ θέση τοῦ ἔθνους μας στὴν ὀρθογραφία τῆς γλώσσας του. Οἱ ἀγιάτρευτες δυσκολίες τοῦ σημερινοῦ τονισμοῦ	Σελ. 249
»	
»	
(ἐπιμέλεια Θ. Γέρου) Πρὶν καὶ ἡ διγλωσσία γεννᾷ πολλαπλές καὶ βαθιές βλάβες στὸ ἔθνος μας.	» 293
»	
(ἐπιμέλεια Θ. Γέρου) Ἰπόμνημα Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου. Μάιος 1912	» 325
»	
(ἐπιμέλεια Θ. Γέρου) Μανόλη Τριανταφυλλίδη: Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ βιβλίο: Ἡ γλώσσα μας στὰ σχολεῖα τῆς Μακεδονίας. Τεύχος 14	» 1
»	
(ἐπιμέλεια Θ. Γέρου)	

II. ΜΕΛΕΤΕΣ

ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ · ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ · ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ

Ἐλευθερίου Ἀθανασίου: Τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τοῦ παιδικοῦ συναισθήματος.	» 592
Δεωνίδα Βελιαρούτη: Ἡ μελέτη τοῦ περιβάλλοντος.	» 523,590
Ἀριστείδου Βουγιούκα: Τὰ Δημοτικά μας τραγούδια	» 507
Θεοφράστου Γέρου: Θεωρία τῆς Γλώσσας	» 483
Σπύρου Κεχρή: Τὸ φιλοσοφικὸ ζήτημα ἀντίρροπο τῆς πνευματικῆς κρίσης τῆς ἐποχῆς μας	» 497
Ἀντωνίου Κρέτση: Ἐποπτεία καὶ ἔγνοια	» 26
Γ. Κυριαζοπούλου: Δύναται νὰ αὐξηθῆ ἡ εὐφυΐα	» 611
Κων. Λυκομήτρου: Ἡ ἐκπαίδευση καὶ ἡ ἐποχὴ μας	» 346
Leon Jeunehomme : Ἡ πρόδος τῆς Ψυχολογίας καὶ τὸ ἔργον τοῦ J. Piaget (Μεταφρ. Α. Κρέτση)	» 304,366
John Macmurray: Ἀνθρωπιστικὴ Ἀγωγή (Μετ. Ε. Κασιόλα)	» 267
Γ. Μαραγκοδάκη: Ἡ θεωρία τοῦ Skinner γιὰ τὴ μάθηση	» 514
Δημ. Παλυβοῦ: Οἱ ἀριστερόχειρες	» 25
Γ. Παπακωστούλα: Τὰ συνειδησιακὰ βιώματα τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων	» 296,328
Ἀθανασίου Πόπορη: Τὸ περιβάλλον μέσα στὸ ὁποῖον ἀναπτύσσεται τὸ σύγχρονο παιδί	» 451,503
Γρ. Τριανταφύλλου: Μηχανισμοὶ ἄμυνας ἢ προσαρμογῆς	» 277
Γεωργίου Τσαμπῆ: Τὰ Παιδαγωγικὰ Κολλέγια τῆς Σκωτίας. Προτάσεις γιὰ τὴν καλύτερη ὀργάνωση τῶν Παιδαγωγικῶν μας Ἀκαδημιῶν	» 547,625
Ι. Χαλαμποπούλου: Παιδεία καὶ Τεχνικὸς Πολιτισμὸς	» 1

III. ΕΦΗΡΜΟΣΜΕΝΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ - ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΣΜΟΙ

'Ελευθερίου 'Αθανασίου:	Γλώσσα και σχολικό πρόγραμμα	Σελ. 18
»	»	»
	'Η φυσική, πνευματική και κοινωνική εξέλιξη του παιδιού της σχολικής ηλικίας και η ανάγνωση	» 311
Θεοφράστου Γέρον:	Τὰ λάθη τονισμού και ἡ ποσοστιαία σχέση τους μετὰ τὸ σύνολο τῶν ὀρθογραφικῶν λαθῶν	» 253
'Εμμ. 'Εμμανουηλίδου:	'Ο ἐπαινος, ἡ ἐπίπληξη και ἡ ἀδιαφορία ὡς κίνητρα εἰς τὴν σχολ. ἐργασίαν	» 352
Εὐθ. Θεοδωροπούλου:	'Η τεχνολογία εἰς τὸ σχολεῖον	» 282
Κων. Κίτσου:	Οἱ δυσκολίες τῶν μαθητῶν στὴ λύση ἀριθμητικῶν προβλημάτων	» 3,10
Χριστ. Παπαδοπούλου:	Αἰσθητικὴ 'Αγωγή	» 29
Σπύρου Πολίτη:	Μερικὰ προβλήματα τοῦ σχολείου	» 500
'Αγγέλου Σαφαρίκα:	Τὰ Σχολικὰ προγράμματα	» 334
'Ελ. Σταματάκη:	Κατ' οἶκον ἐργασία τοῦ παιδιοῦ	» 480,41
»	Οἱ οἰκογενειακὲς καταστάσεις ἐπηρεάζουν τὴν σχολικὴν ζωὴ τοῦ σπιτιοῦ	» 323

IV. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Χάρη Σεκελλαρίου:	Προβλήματα τῆς Παιδικῆς Λογοτεχνίας . .	» 461
-------------------	---	-------

V. ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΟΜΙΛΙΕΣ

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΣΥΝΕΔΡΙΩΝ - ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ

'Αντωνίου Μπενέκου:	'Η μείωση τοῦ ὅριου ἡλικίας στὴν πρώτη Δημοτικοῦ (Ραδ. ὁμιλία)	» 539
Samuel Roller :	'Η ἔνωση τῶν δυνάμεών μας (Μεταφ. Α.Σ.) . .	» 59
Γρ. Τριανταφύλλου:	'Επιστημονικὸ Συνέδριο	» 290
»	»	»
	'Η 'Επιμόρφωση ἐνηλίκων, συνέχεια και συμπλήρωση τῆς σχολ. ἐκπαιδεύσεως	» 520
»	»	»
	'Εκθεση α) πάνω στὴν σύσκεψη Ο.Ο.Σ.Α. ποὺ ἔγινε στὸ Παρίσι β) Πάνω στὶς ἐπισκέψεις σχολείων κ.λ.π. στὴν 'Αγγλία	» 31

VI. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑ - ΑΠΟΔΕΛΤΙΩΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

Σπ. Κοκκίνη:	Βάσεις ὀργανώσεως σχολ. βιβλιοθηκῶν	» 543,597
Π.Ι. Σχοινᾶ:	Μέθοδος ἐπιμελοῦς μελέτης ἐπιστημονικοῦ βιβλίου και ἀποδελτιώσεως	» 285
'Αντ. Λαμπρινίδη:	«Πυγολαμπίδες» 'Αρχαδίου Πηγαίου	» 506

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΙΣ

ΕΤΟΣ Δ' — ΤΕΥΧΟΣ 20 — ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1966

ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΥΠΟ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

ΔΥΝΑΤΑΙ ΝΑ ΑΥΞΗΘΗ Η ΕΥΦΥΪΑ ;

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Β. ΚΥΡΙΑΖΟΠΟΥΛΟΥ

Υποδιευθυντοῦ Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας

Προτιμήσαμε τὸ θέμα μας νὰ στηριχθῆ ἐπὶ ἐπιστημονικῆς παρὰ ἐπὶ μεταφυσικῆς βάσεως καὶ ν' ἀναφέρεται στὸ πνεῦμα καὶ τὴν εὐφυΐα τοῦ ἀνθρώπου, γιατί εἶναι ἓνα θέμα ποῦ ἔχει τόσο λίγο μελετηθῆ σὲ σύγκρισι μὲ θέματα ποῦ ἀναφέρονται στὴν ἠθική, στὴ Θρησκεία, στὴν ψυχὴ, στὴ σωτηρία τοῦ κόσμου καὶ γενικώτερα στὰ μεταφυσικά προβλήματα.

Καὶ πράγματι, κήρυκες, θεολόγοι, φιλόσοφοι, κοινωνιολόγοι, κάθε κατηγορίας ἠθικολόγοι καὶ ρήτορες, ὅλοι μιλοῦν — καὶ πολὺ σωστά — γιὰ τὴν ἠθικὴ τελείωσι τοῦ ἀνθρώπου καὶ τονίζουσι τὴν ἀπόστασι ποῦ βρίσκεται μεταξὺ ἐπιστήμης καὶ ἀνθρωπισμοῦ, μεταξὺ τεχνικῆς προόδου καὶ ἠθικῆς καλλιέργειας .

Ἡ ἐπιστήμη, λένε, προχωρεῖ ἀλματικά, ἐνῶ ὁ ἀνθρώπος δὲ γίνεται περισσότερο ἀνθρώπος.

Διαπιστώνουσι μάλιστα τὴν αὐξάνουσα ἠθικὴ κατάπτωσι καὶ τὴν ἀνάγκη νὰ στραφῆ ὁ ἀνθρώπος πρὸς τὸν ἑαυτὸ του, ν' ἀφουγκραστῆ μὲ συμπάθεια τοὺς χτύπους τοῦ πονεμένου ἀδελφοῦ του.

Καὶ θὰ πρέπει νὰ συμφωνήσωμε ὅτι αὐτὸ τὸ ἀδιάκοπο σφυροκόπημα εἶναι μία ἀδυσώπητη ἀλλὰ καὶ ἀναγκαία ὑπόμνησις τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου νὰ ὑψωθῆ τὸ ἠθικὸ του ἐπίπεδο στὸ ὕψος τοῦ τεχνολογικοῦ γιὰ νὰ ἐξισορροπήσῃ τὴν ἀπόστασι καὶ νὰ γεφυρώσῃ τὸ χάσμα. Ἡ διαπίστωσις τῆς ἠθικῆς πτώσεως μπορεῖ νὰ ὀδηγήσῃ στὴν αὐτογνωσία. Ὁ δὲ ἄριστος τρόπος γιὰ νὰ ὑψωθοῦμε πάνω ἀπὸ τὴ μολυσμένη ἀτμόσφαιρα στὴν ὁποία ζοῦμε καὶ ἀναπνέομε, εἶναι νὰ γίνωμε ἐνήμεροι τῶν κινδύνων ποῦ διατρέχομε.

Ἐὰν ἐπιθυμοῦμε αὐτοβελτίωσι, πρέπει ν' ἀκοῦμε τὴν ἀλήθεια ὅσο ὀδυνηρὴ κα' ἂν εἶναι.

Ἄς βλέπομε καὶ τὴ θετικὴ πλευρὰ

Ἄλλὰ ὅσο ὀρθὸ καὶ χρήσιμο εἶναι νὰ λέγεται ἡ πικρὴ ἀλήθεια, τόσο εἶναι λανθασμένο κι' ἐπικίνδυνο ὅταν παρέχεται ἐσφαλμένη καὶ παραπλανητικὴ εἰκόνα τῆς πραγματικότητος.

Ὁ ἀντίχτυπος τῶν γεγονότων ποὺ ὑπερβάλλονται καὶ ἀναστρέφονται χωρὶς, βέβαια κακὴ πρόθεσι, παρὰ μόνο ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἐντυπωσιάσουν γιὰ νὰ χτυπήσουν σφοδρότερα τὸ κακό, φέρνει ἀντίθετο ἀπὸ τὸ ἐπιδιωκόμενο ἀποτέλεσμα. Κι' αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι τὸ λάθος ποὺ ὄρισμένοι ἠθικολόγοι, παρασυρόμενοι ἀπὸ τὰ συναισθήματα τῆς στιγμῆς, ἀφήνουν νὰ σχηματισθῇ πρῶτα - πρῶτα ἡ ἐσφαλμένη ἐντύπωσις, ὅτι ἡ εὐφυΐα τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ ἀνέπτυξε τὴν τεχνικὴ πρόοδο, ὁδηγεῖ στὴν καταστροφὴ. Μᾶς ἐπαναλαμβάνουν κατὰ κόρον ὅτι ἡ κοινωνία μας μὲ τὴν κατάρτα τῆς τεχνικῆς προόδου βαδίζει κατὰ γκρεμοῦ, στὴν ἄβυσσος, στὸ χάος μὲ γεωμετρικὰ ἐπιταχυνομένη μάλιστα ταχύτητα, ποὺ καμμιά ἀνθρωπίνη δύναμις δὲν ἔμπορεῖ ν' ἀποτρέψῃ.

Μᾶς λένε ἐν συνεχείᾳ, ὅτι ποτὲ ἡ ἀνθρωπότητα στὴ μακραίωνα ἱστορία τῆς δὲ βρέθηκε σὲ τέτοιο ἐπίπεδο ἠθικῆς καταπτώσεως καὶ ἐξευτελισμοῦ τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπείας, ὅσο σήμερα. Ὅτι ποτὲ ἡ ἀνθρωπότητα στὸ παρελθὸν δὲν ἔδειξε τέτοια περιφρόνησι στὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα καὶ στὶς ἠθικὰς ἀξίες.

Ἡ ἡχὴ τέτοιων φοβερῶν καὶ ἀπαισιοδόξων μηνυμάτων δὲν ὁδηγεῖ σὲ ἐλπιδοφόρους δραματισμούς, ἀποθαρρύνει τὶς ὑγιεῖς καὶ ἀμόλυντες ἠθικὰς δυνάμεις νὰ συνεχίσουν τὴν πάλην κατὰ τοῦ κακοῦ ὡς τὸ νικηφόρο τέρμα καὶ κλονίζει ὀλότελα τὴν ἀγωνιστικὴν τους διάθεσιν. Ὁ καθένας μας πιστεύει, πιά, ὅτι ἐφ' ὅσον τὸ ρεῦμα τοῦ αἵῶνα μας, ποὺ ὁδηγεῖ στὴν ἄβυσσος, εἶναι τόσο ὀρμητικόν, θὰ ἦταν μάταιος κάθε ἀγῶνας γιὰ νὰ μετατραπῇ τὸ πεπρωμένο. Παραλύει ἔτσι κάθε ἀγωνιστικὴ προσπάθεια αὐτοβελτιώσεως καὶ ἀναμένεται μοιρολατρικὰ ἡ καταστροφὴ.

Οἱ ἠθικολόγοι μας λοιπὸν καλὸ εἶναι νὰ μὴ φέρνουν τέτοια ἀποθάρρυνσι στὸν κόσμον καὶ εἶναι ἀναγκαῖον νὰ μὴ διαστρέφεται ἡ ἀλήθεια, γιὰτὶ ἡ πυρινικὴ ἐποχὴ μας, πράγματι, δὲ συγκρίνεται μὲ τὶς πρωτόγονες χωρὶς τεχνικὴ κοινωνίες, ποὺ νοσταλγικὰ ἐπικαλοῦνται ὄρισμένοι αὐτόκλητοι σωτῆρες μας. Τὶς κοινωνίες ποὺ εἶχαν γιὰ χαρακτηριστικὸν τὶς βρώμικες πολιτεῖες, τὶς πνιγμένες στὸ σκοτάδι, ἀλλὰ καὶ στὴν ἐξαθλίωσιν καὶ τὴν πενίαν μὲ συνέπειαν τὴν ἀρπαγὴν καὶ τὸ ἔγκλημα. Τὶς κοινωνίες μὲ τὴν κτηνώδη ἐξαντλητικὴν ἐργασίαν, ἀπ' τὴν ὁποία δὲν ἐξαιροῦνταν οὔτε τὰ παιδιά. Τὶς κοινωνίες ποὺ ἀνάγκαζαν τὸν ἀνθρώπον μὲ τὸ αἰματοβαμμένο μαστίγιον νὰ δουλεύῃ ἀδιάκοπα καὶ τὸν ἄφηναν στερημένο καὶ ἀχόρταγον μπρὸς στὶς ἀνικανοποίητες βιοτικὰς ἀνάγκας. Τὶς κοινωνίες μὲ τὴν τεράστια παιδικὴ θνησιμότητα καὶ τὸν ἀποδεκατισμὸν τοῦ πληθυσμοῦ ἀπὸ νοσήματα καὶ ἀρρώστιες ἀγιάτρευτες, τὶς κοινωνίες ποὺ βύθιζαν τὸν ἀνθρώπον στὴ λάσπη τῶν προλήψεων καὶ δυσειδαιμονιῶν καὶ στὸ ἔρεβος τῆς παχυλῆς ἄγνοιας καὶ ἀγραμματοσύνης, τὶς κοινωνίες ποὺ ἄφηναν τὸν ἀνθρώπον ἀκάλυπτον καὶ ἔντρομον ἐμπρὸς στὸν κεραυνόν, στὴ θύελλα καὶ σὲ ἄλλα ἰνυπότακτα στοιχεῖα τῆς φύσεως· τὶς κοινωνίες, ποὺ εἶχαν νομιμοποιήσει τὴν δουλείαν· καὶ τὸ αἰσχρὸν δουλεμπόριον ἐξευτέλιζε ἐλεύθερους καὶ δουλωμένους· τὶς κοινωνίες ποὺ εἶχαν γιὰ κύριον χαρακτηριστικόν τὸν ἐξανδραποδισμόν καὶ εὐνουχισμόν ἀνθρωπίνων ὑπάρξεων.

Σήμερα ἀλλάξαν οἱ καιροί. Ἡ κοινωνία μας χάρις στὴ Χριστιανικὴν ἰδέαν, ὅλο καὶ γίνεται ἀνθρωπινώτερη. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος χάρις στὴν εὐφυΐαν τοῦ ἀνθρώπου ἐδημιουργήθη ἡ τεχνικὴ πρόοδος, ποὺ πάει νὰ ξεπεράσῃ τὸ στάδιον τῶν βιοτικῶν ἀναγκῶν καὶ δὲ μένει παρὰ ἡ κοινωνία μας ν' ἀποβῇ πνευματικώτερη, κοινωνικώτερη, πραγματικὰ Χριστιανικὴ. Χάρις στὴν εὐφυΐαν τοῦ ἀνθρώπου ἐδημιουργήθη

δτι ἄξιο ὑπάρχει στὸ ἐνεργητικὸ τῆς ἀνθρωπίνης δραστηριότητος: Κατεκτήθη ἡ θάλασσα, ἡ στεριά, ὁ ἀέρας, τὸ διάστημα.

Τὸ ἀνήσυχο πνεῦμα τῶν μελλοντικῶν γενεῶν θὰ ἐπιτύχη ἀνώτερες κατακτήσεις καὶ θαυμασιώτερες δημιουργίες πρὸς δόξαν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ πρὸς δόξαν τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ τὸ πνεῦμα εἶναι θεϊκὴ ζωποῦς πνοή.

Ἡ πνευματικὴ καθυστέρησις δὲν ὑψώνει ἠθικᾶ

Ἀφήνεται, ἔπειτα, ἀπὸ τοὺς ἴδιους Σωτῆρες τῆς Οἰκουμένης, νὰ δημιουργηθῇ ἡ σφαλερὴ ἐντύπωσις, ὅτι ἡ καλλιέργεια τοῦ πνεύματος ἔρχεται σὲ ἀντίθεσι μὲ τὴν καλλιέργεια τῆς ψυχῆς. Ὅτι ἡ εὐφυΐα βρίσκεται ἀντιμέτωπη μὲ τὴν ἠθικὴ τελειότητα. Κι' ἀκόμη πρὸ πέρα γίνεται ὁ ὑπαινιγμός, ὅτι θᾶπρεπε νὰ σταματήσῃ ἡ καλλιέργεια τοῦ πνεύματος, πού ὁδηγεῖ στὴν τεχνικὴ πρόοδο γιὰ νὰ ἐξισορροπηθῇ μὲ τὸ ἠθικὸ στάνταρ. Εἶναι ὅμως φανερό, ὅτι ἓνα ἠλίθιο ἄτομο δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ὁδηγηθῇ σὲ ἀνώτερο ἠθικὸ ἐπίπεδο καὶ ἓνας λαὸς πνευματικᾶ ἀκαλλιέργητος δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἐξανθρωπισθῇ.

Ἄλλὰ κι' ἂν ἐρωτηθῇ καθένας ἀπὸ μᾶς πῶς θὰ ἤθελε τὸ παιδί του, ἠθικὸ ἢ εὐφυές, δὲ θὰ ξέφευγε τὴν ἀπάντησι τῆς καμήλας πού μεταξὺ ἀνηφόρου καὶ κατηφόρου προτιμᾷ τὸν ἴσιο δρόμο. Θ' ἀπαντοῦσε «καὶ τὰ δύο». Ἡθικώτατο ἀλλὰ καὶ εὐφυέστατο. Κανεὶς δὲ θὰ ἦταν εὐτυχισμένος ἂν εἶχε παιδί πνευματικῶς ἀνάπηρο, ὅσο κι' ἂν ἦταν ἠθικόν. Οἱ ψυχολόγοι, οἱ γιατροὶ καὶ οἱ παιδαγωγοί, ἐν τούτοις, γνωρίζουν πολὺ καλά, ὅτι τὰ πνευματικῶς ἀνάπηρα παιδιά ἔχουν, κατὰ κανόνα, καὶ χαμηλὸ ἠθικὸ ἐπίπεδο.

Κι' ἐνῶ ἔχουν τόσα πολλὰ λεχθῆ κι' ἔχουν γραφτῆ — καὶ πολὺ σωστὰ — γιὰ τὴ διαμόρφωσι ἠθικοῦ χαρακτήρα καὶ ἠθικῆς προσωπικότητος, ὅμως ἔχουν τόσα λίγα λεχθῆ γιὰ τὴ διαμόρφωσι εὐφυῶν ἀτόμων καὶ πρὸ παντὸς γιὰ τὰ μέτρα πού πρέπει νὰ παίρνωται συνειδητὰ γιὰ τὴν αὔξησι τῆς νοημοσύνης τῶν ἀτόμων καὶ τῶν λαῶν.

Τὸ θέμα μας εἶναι βέβαια ζωτικῶς ἐνδιαφέροντος γιὰ τὸν καθένα, γιὰτι ποιὸς δὲ θὰ ἤθελε νὰ εἶναι κι' αὐτὸς καὶ τὰ παιδιά του εὐφυέστερος ἀπ' ὅτι εἶναι; Εἶναι ἀσφαλῶς καὶ γενικοῦ ἐνδιαφέροντος γιὰτι ἀφορᾷ τὴν εὐφυΐα, ὄχι μόνον τῶν ἀνηλίκων ἀλλὰ καὶ τῶν ἐνηλίκων καὶ συνεπῶς τὴν εὐφυΐα τοῦ λαοῦ μας.

Τὸ γόητρο, ἄλλως τε, τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, ἀπαιτεῖ λαὸ βελτιωμένο γιὰ νὰ ἐπιτύχη ἀνώτερη δημιουργία σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς τοῦ πολιτισμοῦ, γιὰ ν' ἀναπτύξη τὴν τεχνικὴν του, νὰ βελτιώσῃ τὰ οἰκονομικά του, νὰ ἀποβάλῃ τὴν ἀθλιότητα καὶ τὴ μιζέρια, ν' ἀποβῇ ἀξιοσέβαστο.

Ἄν λοιπὸν ὑπῆρχε κάποια συνταγὴ γιὰ τὴν αὔξησι τῆς εὐφυΐας τῶν ἀνθρώπων, δὲ θὰ γινόταν πανηγυρικᾶ ἀποδεκτῆ; Ἐγὼ τουλάχιστον πιστεύω, πῶς ἂν ὑπῆρχε κανένα μαγικὸ χάπι, πού νὰ μεταμορφώσῃ τὸν ἀνόητο σὲ μεγαλοφυΐα, κανεὶς δὲν θὰ ἀπέφευγε τὸν πειρασμό· θὰ τὸ ἐπαιρναν ἀκόμη καὶ οἱ μεγαλοφυεῖς γιὰ νὰ γίνουν μεγαλοφυέστεροι, ἔστω κι' ἂν γι' αὐτοὺς ἀπαγορευόταν. Πάντα καὶ θὰ παρουσιαζόταν κάποια Εὔα γιὰ παρακίνησι. Ἄλλὰ τὸ χάπι τῆς μεγαλοφυΐας, φαίνεται νὰ εἶναι περισσότερο ἀπρόσιτο ἀπ' ὅτι εἶναι ὁ Ἄρης καὶ ἡ Ἀφροδίτη.

Τί εἶναι εὐφυΐα

Λέγοντας «εὐφυΐα» ἐννοοῦμε τὸν μέσον ὁρο τῶν ἱκανοτήτων τοῦ ἀτόμου, πού τὸ βοηθοῦν στὴ λύσι νέων προβλημάτων, ἐννοοῦμε δηλαδὴ τὴν ἀντιληπτικὴ καὶ κριτικὴ του ἱκανότητα καὶ τὴν δημιουργικὴν του σκέψιν, πού συμβάλλουν στὴν εὐχερῆ ἀντιμετώπισι τῶν δυσχερειῶν καὶ στὴ λύσι τῶν προβλημάτων τῆς καθημερινῆς ζωῆς.

ἐννοοῦμε τὴ νουημοσύνη γενικὰ τοῦ ἀνθρώπου, πρὸ ἰσχυροποιεῖται μὲ τὴν καθημερινὴ ἐμπειρία καὶ ἐπίδοσι. Δηλαδή τὰ καθημερινὰ προσκόμματα, ἡ συνεχὴς προσπάθεια, οἱ ἐπιτεύξεις καὶ ἀποτυχίες συμβάλλουν πολὺ στὸν καθορισμὸ τοῦ βαθμοῦ τῆς νουημοσύνης τοῦ ἀτόμου.

Ἡ εὐφυΐα τοῦ ἀτόμου δὲν ταυτίζεται, βεβαίως, μὲ τὴν ἐπίδοσίν του καὶ τὴν δημιουργικὴ του συμβολή, ἂν καὶ θεωρεῖται φυσικό, ὅτι ἄτομα μὲ μεγάλη δημιουργικότητα καὶ ὑψηλὴ γενικὰ ἐπίδοσι, θὰ εἶναι προικισμένα καὶ μὲ ὑψηλὸ βαθμὸ εὐφυΐας καὶ ἀντιστρόφως, ἄτομα μὲ ὑψηλὴ νουημοσύνη, θὰ παρουσιάζουν ἀσυνήθιστη ἱκανότητα γιὰ μάθησι καὶ δρασί.

Ἡ εὐφυΐα εἶναι ἀσφαλῶς βασικὸ χαρακτηριστικὸ τῆς ἱκανότητος γιὰ μάθησι καὶ γιὰ δημιουργία ἀλλὰ δὲν εἶναι τὸ μόνον. Ἡ δραστηριότητα, ἡ ψυχικὴ ζωτικότητα, ἡ ἐσωτερικὴ δύναμις, ἡ ἐπιμονὴ καὶ ὑπομονὴ κρίνονται ἐξ ἴσου ἀπαραίτητα, γιὰτὶ κινητοποιοῦν τὸ ἄτομον ὡς προωθητικοὶ ἔλικες, γιὰ ξεκίνημα, γιὰ δρασί. Μεγαλοφυΐ ἄτομα χωρὶς αὐτὲς τὶς ιδιότητες πέφτουν στὴν ἀφάνεια.

Λέγοντας «ἐπίδοσι» ἐννοοῦμε βεβαίως τὸ βαθμὸ τῆς προόδου στὴ μάθησι ἢ τὸ βαθμὸ τῆς ἐπιτυχίας σὲ ἕνα ὁρισμένον τομέα.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ χρῆσιμο εἶναι νὰ γνωσθῇ ὅτι τὸ μᾶξιμον μὲ τῆς ἱκανότητος γιὰ μάθησι δὲν εἶναι ἡ παιδικὴ ἡλικία, οὔτε κἂν ἡ ἐφηβικὴ, καθὼς πιστεύεται ἀπὸ τὸ λαὸ, ἀλλὰ ἡ ἡλικία τῶν 20 - 45 ἐτῶν, καθὼς ἀπέδειξε ὁ Freeman καὶ ἄλλοι ἐρευνῆται μὲ προσεκτικὴ πειραματικὴ ἐρευνα. Σχεδὸν τὸ κάθε τι μαθαίνεται μέχρι τὰ 50. Μετὰ τὸ 45 ἢ 50 ἐτος ἡ ἱκανότητα γιὰ μάθησι ἐλάχιστα ἐξασθενεῖ, μόλις κατὰ 15% σὲ σύγκρισιν μὲ τὸ μᾶξιμον μὲ τῆς μαθήσεως στὸ βίον τοῦ ἀνθρώπου.

Ἴσως ὑπάρξη ἐδῶ ἡ ἀντίρρηση ὅτι ὁ κανόνας αὐτὸς δὲν θὰ πρέπει νὰ ἰσχύη γιὰ τὶς ξένες γλώσσες, γιὰτὶ ἔχει πιστευθῇ ἀπὸ τὸ κοινὸ ὅτι ἡ πιὸ πλεονεκτικὴ ἡλικία γιὰ τὴν ἐκμάθησίν της εἶναι ἡ προεφηβικὴ. Αὐτὸ ὅμως τὸ συμπέρασμα ἔχει βεβαιότητα χωρὶς νὰ γίνεταί σύγκρισιν τοῦ ποσοῦ τοῦ χρόνου ποὺ ἀφιερώνουν τὰ παιδιά μὲ κείνον ποὺ ἀφιερώνουν οἱ ἐνήλικες γιὰ τὴν αὐτὴ μάθησι.

Γιὰτὶ ἡ ἐρευνα ἀπέδειξε ὅτι τὸ κέρδος ἀπὸ μελέτη μιᾶς οἰασδῆποτε ξένης γλώσσας σὲ 50, 100 ἢ 500 ὥρες, ἀπὸ μιὰ ὁμάδα ἐνηλίκων ἡλικίας 20 - 40 ἐτῶν εἶναι σημαντικὰ μεγαλύτερον ἀπὸ τὸ κέρδος μιᾶς ὁμάδας παιδιῶν ἡλικίας 8 - 12 ἐτῶν.

Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν, μάλιστα, πολὺ πιὸ ἐντυπωσιακὸ καὶ τὸ κέρδος σημαντικὰ μεγαλύτερον μὲ τὴν ἐκμάθησιν τῆς Ἑσπεράντο, ποὺ εἶναι μιὰ γλώσσα τεχνητὴ καὶ βασίζεται σὲ συστηματικὴ καὶ λογικὴ κατάταξι. Ἡ ὁμάδα τῶν νέων ἡλικίας 9 - 19 ἐτῶν ἂν καὶ μάθαινε τὴν Ἑσπεράντο σ' ἕνα ἀπὸ τὰ καλύτερα σχολεῖα καὶ ἀφιέρωνε διπλάσιον χρόνον μελέτης γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό, ἐν τούτοις ἡ ἀπόδοσίς της ἦταν τὸ μισθὸ ἀπὸ τὴν ἀπόδοσιν τῆς ὁμάδας τῶν ἐνηλίκων ἡλικίας 35 - 40 ἐτῶν.

Ἄν οἱ ἐνήλικες κατὰ κανόνα μαθαίνουν λιγώτερον ἀπὸ ὅτι ἐπιτρέπει ἡ εὐφυΐα τους, εἶναι γιὰτὶ διακόπτεται ἡ συστηματικὴ τους ἐκπαίδευσις, γιὰτὶ ἀτονεῖ ἡ δραστηριότητα καὶ ὁ ἐσωτερικὸς δυναμισμὸς, γιὰτὶ ὑπείσρχονται ἀρνητικοὶ κοινωνικοὶ παράγοντες ποὺ ἐξασθενοῦν τὸ διαφέρον γιὰ μάθησι.

Ἡ γλωσσικὴ καὶ Ἀριθμητικὴ ἱκανότητα σχετίζεται πολὺ μὲ τὴν εὐφυΐα. Ἐλάχιστα σχετίζεται ἡ μουσικὴ καὶ ἡ ἰχνογραφικὴ δεξιότητα, μὲ ἐξαιρέσει βέβαια τῶν μεγάλων καλλιτεχνῶν, ποὺ μαζί μὲ τὴν πρωτοτυπία στὸν κλάδον τῆς ἰδιαίτερης κλίσεώς τους, παρουσιάζουν καὶ δείγματα μεγαλοφυΐας.

Ἡ εὐφυΐα δὲν ταυτίζεται μὲ τὴν μεγαλοφυΐα. Ἡ μεγαλοφυΐα εἶναι ὁ στενότερος, εἶναι ὁ ὑψιστὸς βαθμὸς εὐφυΐας καὶ περιλαμβάνει τὸ πλῆθος τῶν ἱκανοτήτων στὴν πιὸ ρωμαλέα τους ἔκφρασι. Εἶναι ὁ ἐξαιρετικὸς σπόρος ποὺ βρῆκε γόνιμον ἔδαφος νὰ βλαστήσῃ καὶ ἀναπτυχθῇ. Χαρακτηριστικὸ τῆς μεγαλοφυΐας εἶναι ἡ πρωτοτυπία, ἡ δημιουργικότητα καὶ ἡ ἔμπνευσις.

Μεγαλοφυΐα ἔξ ἄλλου καὶ ἰδιοφυΐα δὲν ταυτίζονται, διότι ἰδιοφυΐα εἶναι ἡ ἔξαιρετικὴ δημιουργικὴ ἱκανότης ἢ δεξιότης σὲ περιορισμένο πνευματικὸ κύκλο. Ἴδιοφυΐα εἶναι αὐτὸ ποὺ καλοῦμε «τὰ λαντὸν» καὶ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴ μονομέρεια. Ἐνῶ τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ τῆς μεγαλοφυΐας εἶναι νὰ συγκεντρῶνῃ πλῆθος πνευματικῶν ἱκανοτήτων στὸν ὑψιστὸ βαθμὸ, τὸ χαρακτηριστικὸ τῆς ἰδιοφυΐας εἶναι νὰ παρουσιάσῃ μία καὶ μόνη ἔξαιρετικὴ ἰδιότητα. Τὸ προικισμένο μὲ τάλαντο ἄτομο μοιάζει, καθὼς ἐπιτυχημένα λέγει ὁ Jean Paul μὲ μιὰ μόνη χορδὴ τοῦ πιάνου, ποὺ ἀποδίδει ἓνα καὶ τὸν αὐτὸ μουσικὸ τόνο. Ἐνῶ τὸ μεγαλοφυῆς ἄτομο μοιάζει μὲ χορδὴ ἄρπας ποὺ μπορεῖ ν' ἀποδώσῃ ποικιλία τόνων.

Τὸ τάλαντον εἶναι ἡ ἰδιαίτερη κλίσις, εἶναι ἰδιότητα περισσότερο κληρονομικὴ, ποὺ ὅταν καλλιεργηθῇ μὲ ἐπιμέλεια μπορεῖ νὰ παρουσιάσῃ καταπληκτικὴ δημιουργία.

Ἡλιθιότητα, ἀντιθέτως, εἶναι ὁ χαμηλότατος βαθμὸς εὐφυΐας, ὅπου οἱ διάφορες ἱκανότητες βρίσκονται σὲ ὑποτυπώδη μορφή.

Οἱ ψυχολόγοι, ποὺ μετροῦν τὴν εὐφυΐα μὲ τὰ τέστς, ὅπως περίπου μὲ τὸ θερμομέτρο μετροῦμε τὴ θερμοότητα, κατατάσσουν τὰ ἄτομα στὶς κάτωθι κατηγορίες, ἀνάλογα μὲ τὸ βαθμὸ τῆς νοημοσύνης τους. Ἔτσι οἱ ἔχοντες:

Δ.Ν. 140 καὶ ἄνω θεωροῦνται μεγαλοφυεῖς (genius)

120 - 140 ἀνώτατοι εὐφυεῖς (very superior intelligence)

110 - 120 ἀνώτεροι εὐφυεῖς (superior intelligence)

90 - 110 κανονικοὶ (normal intelligence)

80 - 90 βραδύνοες (dullness)

70 - 80 ὄριον βραδυνοίας — ἡλιθιότητος (Bordeline deficiency)

50 - 70 ἡλίθιοι (debiles)

30 - 50 μέσοι ἡλίθιοι (imbeciles)

καὶ κάτω τοῦ 30 κατώτατοι ἡλίθιοι (idiots)

Σχετικὰ μὲ τὸν ὄρισμό τῆς εὐφυΐας ἔχει ἐπικρατήσῃ ἡ σφαιερὴ ἀντίληψις μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ, ἀκόμη καὶ μεταξὺ τῶν ἐπιστημόνων, ἰδίᾳ τῆς περασμένης γενεᾶς, ὅτι ἡ εὐφυΐα τοῦ κάθε ἀνθρώπου εἶναι κάτι τὸ δοσμένο, δοσμένο ἀπὸ τὸ Θεό, κάτι τὸ προκαθορισμένο, τὸ ἀποκρυσταλλωμένο, ποὺ καμμιὰ δύναμις δὲν μπορεῖ οὔτε ν' αὐξήσῃ, οὔτε νὰ ἐλαττώσῃ.

Στὸ παρελθὸν μεγάλες διαμάχες εἶχαν ἐγερθῇ ἐὰν τὸ πνεῦμα εἶναι δοσμένο ἢ διαμορφώνεται ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀγωγή καὶ τὸ περιβάλλον.

Τὰ προληπτικὰ μέτρα εἶναι ἀναγκαῖα

Οἱ σύγχρονοι ψυχολόγοι δὲν ἀρνοῦνται, ὅτι ἡ νοημοσύνη ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος στὴν κληρονομικότητα. Τοῦτο εἶναι τόσο βέβαιον, ὅσο βέβαιον εἶναι ὅτι ὁ καλὸς σπόρος ἐπιδρᾷ σημαντικὰ στὴν εὐδοκίμησι τοῦ φυτοῦ ἢ ἡ καλὴ ράτσα στὴν ἀπόδοσι τοῦ ζώου. Αὐτὸ λοιπὸν ποὺ θὰ μπορούσε νὰ προταθῇ γιὰ τὴ δημιουργία ἐνὸς εὐφυεστεροῦ λαοῦ εἶναι νὰ ἰσχύσῃ κάποιος νόμος εὐγονισμοῦ.

Εἶναι ἀκόμη βεβαιωμένο, ὅτι καὶ ἀπὸ ρωμαλέους ἢ ἔξυπνους γονεῖς μπορεῖ νὰ προκύψουν παιδιὰ ἀσθενικὰ ἢ καθυστερημένα εἴτε γιὰ τὴ σύλληψις ἔγινε σὲ ὥρες κοπώσεως τῶν γονέων ἢ νευρικοῦ κλονισμοῦ ἢ ἄλλων αἰτίων.

Ἄλλὰ καὶ τὸ θμηνο χρονικὸ διάστημα τῆς κυήσεως ἔχει σοβαρὴ σημασία. Ἰδιαίτερα οἱ πρῶτοι μῆνες, ὅτε συντελεῖται ὁ σχηματισμὸς τοῦ ἐμβρύου, εἶναι ἀποφασιστικοὶ στὴ διαμόρφωσι τοῦ ἐγκεφάλου. Οἱ σοβαροὶ κλονισμοὶ καὶ οἱ ὑπερβολικὲς συγκινήσεις τῆς ἐγκύου πρέπει ν' ἀποφεύγωνται. Τυχὸν προσβολὴ τῆς ἐγκύου ἀπὸ κάποια σοβαρὴ ἀσθένεια μπορεῖ νὰ ἔχῃ πολὺ δυσάρεστα ἀποτελέσματα. Μπορεῖ τὸ παιδί νὰ γεννηθῇ νοητικῶς καθυστερημένο.

Ὁρισμένα φάρμακα, σὰν τὴ θालιδομίδη, ποὺ ἀπαλύνουν τοὺς πόνους τῆς ἐγ-

κύου, απεκαλύφθη τελευταία ότι σακατεύουν τα βρέφη και μπορεί να προσβάλουν και τον εγκέφαλο.

Έρευνες του Αμερικανικού Εθνολογικού Ινστιτούτου Νευρολογικών παθήσεων σε 50.000 βρέφη, απέδειξε ότι το μεγάλο πλήθος των ανωμάτων παιδιών ανήκει σε μητέρες που καπνίζουν. Άλλα πώς θα εξαληφθή το μύασμα του καπνίσματος, που εκτός από τον καρκίνο και τ' άλλα αμέτρητα κακά φέρνει στους μεγάλους, φέρνει και πνευματική αμβλυσι στα βρέφη, από τα όποια προέρχονται τ' ανώματα και πνευματικώς καθυστερημένα παιδιά; Χρειάζεται πολύ δουλειά. Από την πολιτεία, τα σχολεία, τον τύπο, από τους πνευματικούς ανθρώπους πρέπει ν' αναληφθή μια γενική συγχρονισμένη και συστηματική εξόρμησις.

Οι αλκοολικοί γονείς είναι βέβαια αρρωστημένοι οργανισμοί και συχνά φέρνουν στον κόσμο νοητικώς καθυστερημένα παιδιά.

Ο πρόωρος τοκετός, γενικά, δεν είναι ευχάριστο σημείο για την εύφύια του παιδιού. Τα περισσότερα ανώματα παιδιά έχουν γεννηθῆ πρόωρα.

Κατά την ώρα του τοκετού υπάρχει επίσης μεγάλος κίνδυνος: Τυχόν σφίξιμο του ομφάλιου λώρου στο λαμό του βρέφους από ανάποδη περιπλοκή, τυχόν δυσκολία στην αναπνοή, μπορεί να επιφέρη βλάβες στον εγκέφαλο. Γι' αυτό ο τοκετός πρέπει να γίνεται σε επιδέξια χέρια.

Και μετά την γέννησι χρειάζεται προσοχή στην καλή διατροφή, την υγιεινή ζωή, τις γυμναστικές ασκήσεις, στην ανάπαυσι και στον ύπνο, που μπορεί να επιδράσουν επωφελώς ή επιβλαβώς στην ανάπτυξι του εγκεφάλου.

Βλέπουμε λοιπόν, ότι ο εγκέφαλος και ἡ νοημοσύνη των παιδιών αποτελείται από διάφορες αιτίες κι' όταν δεν υπάρχουν επιβαρυμένες κληρονομικές καταβολές.

Οι περιπτώσεις που εκθέσαμε ως τώρα σχετίζονται με τα προληπτικά μέτρα. Μας οδηγούν τί να πράξωμε για να προλάβωμε δυσάρεστες καταστάσεις.

Άλλα ἐδώ το παιδί είναι μια ώλοκληρωμένη ὑπαρξις. Ἦρθε στον κόσμο. Είναι μια ζωντανή πραγματικότης, έχει την Α' ἢ Β' εύφύια. Τί μπορεί τώρα να γίνει; Το μαγικό χάπι δεν έχει ακόμη εύρεθει.

Στή συνέχεια τῆς μελέτης μας θα πρέπει να προχωρήσωμε ἐρευνῶντες τὸ θέμα μας ἀπὸ καθαρῶς ψυχολογική σκοπιά, γιατί με τις τελευταίες περιπτώσεις που αναφέραμε, παρεκλίναμε λίγο και κινδυνέψαμε να ὑπεισέλθωμε σε θέματα ἰατρικά ἢ εἰδικώτερα μαιευτικά και δὲν ἔχομε καμμιά πρόθεσι να ὑπεισέλθωμε σε ἀλλότρια καθήκοντα.

Ἐπὶ τῆς ὑπάρχουσας ἀτομικῆς διαφορῆς

Ο κοινὸς ἄνθρωπος σήμερα δέχεται κατὰ κανόνα τὸ δόγμα τοῦ ἀπαισιόδοξου Σοπενχάουερ, ὅτι δηλαδὴ τὸ μολύβι δὲ μετατρέπεται σὲ χρυσάφι οὔτε τὸ βελανίδι σὲ χουρμάδα καὶ ὅτι παρομοίως ὁ ἡλίθιος δὲ μπορεί νὰ γίνῃ ἐξυπνότερος. Ἡ καθημερινὴ ἐμπειρία ἐνισχύει αὐτὴ τὴν ἄποψι. Μέσα στὴν αὐτὴ κοινωνία παρουσιάζονται παιδιά ἐξυπνα καὶ ἀνόητα. Μέσα στὸ ἴδιο σχολεῖο τὰ παιδιά τῆς αὐτῆς ἡλικίας δὲν εἶναι ὅλα τὰ ἴδια. Μερικὰ εἶναι εὐφυνέστατα μὲ Δείκτη Νοημοσύνης 120 καὶ 130 βαθμούς, μερικὰ νοητικῶς καθυστερημένα μὲ Δ.Ν. 60-80 βαθμούς καὶ τὰ πῶ πολλὰ κανονικὰ μὲ Δ.Ν. γύρω τοὺς 100 βαθμούς. Ἀκόμη καὶ μέσα στὴν αὐτὴ οἰκογένεια παρατηρεῖται τὸ φαινόμενο αὐτὸ τῆς διανοητικῆς διαφορᾶς. Οἱ παρατηρήσεις αὐτὲς ὡδήγησαν στὸ λαθεμένο συμπέρασμα, ὅτι ἡ Νοημοσύνη δὲν ἐξαρτᾶται ποσῶς ἀπὸ τὴν ἀγωγή καὶ τὸ περιβάλλον, ἀλλ' ὅτι ἐκ κληρονομικότητος εἶναι προκαθορισμένη καὶ ἀμετάβλητη.

Ἐπιστήμονες ὀκτῆς σὰν τὸν Γκάλτων ἀπεφάνθησαν ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ

μεταβάλωμε με κανένα μέσο έναν άνόητο σε μεγαλοφυή ή να καταστήσωμε ήλιθιο έναν πραγματικά έξυπνο.

Άκόμη και ό έφευρέτης τών τέστς νοημοσύνης, ό μεγαλοφυής Γάλλος Μπινέ και ό Άμερικανός Τέρμαν, πού τά τελειοποίησε, διεκήρυξεν ότι ή νοημοσύνη του ανθρώπου μένει σταθερή και άμετάβλητη και έπομένως ένα άτομο με Δ.Ν. 100, δέν είναι δυνατό να φθάση 110 βαθμούς, όπως και δέν είναι δυνατό να πέση κάτω από τούς 100. Πίστευαν άκόμη ότι ή εύφυία μόνον μέχρι τό 14ον έτος αναπτύσσεται, ότε φθάνει στην πλήρη ώρίμανσι και παύει να αναπτύσσεται άλλο. "Ότι ό Δ. Ν. είναι τό πηλίκον της νοητικής δια της χρονολογικής ηλικίας, άλλ' ότι αυτό δέν ισχύει πέραν του 14ου έτους, γιατί όλες οι νοητικές λειτουργίες έχουν πλέον αναπτυχθή στο μάξιμουμ. Παραδέχονταν θέβαια ότι ή εκπαίδευσις και ή άγωγή μπορεί να άσκήσουν κάποια επίδρασι στην επίδοσι άλλα όχι και στην εύφυία άφου αυτή είναι κληρονομική. Ό Άγγλος Μπέρτ ένίσχυσε με όλα του τά δυνατά αυτή τή θεωρία.

Ή νοημοσύνη αναπτύσσεται και πέραν της έφηβείας

Παραδεχόμαστε, θέβαια τή μεγάλη συμβολή τών Τέρμαν, Μπινέ και Μπέρτ στην έρευνα του πνεύματος, άλλ' όφείλομε να έπιστημόνωμε τήν έσφαλμένη θεωρία τους για τό ανεπίδεκτο θελτώσεως της Νοημοσύνης, πού παρέλυσε κυριολεκτικά τό έργο τών παιδαγωγών και άπεγοήτευσε τούς έφήβους και ένήλικες. Γιατί άλλες παρατηρήσεις κι' έπιστημονικές έρευνες έρχονται ν' ανατρέψουν αυτά τά πορίσματα.

Σήμερα παραδεχόμαστε, θέβαια, ότι ή πνευματική εξέλιξις του ανθρώπου στα πρώτα του 10 - 12 χρόνια συντελείται ραγδαία και σε βαθμό πού κανείς δέν ύποπτεύεται τήν έκτασι αυτής της εξέλιξεως.

Δέν άρνούμεθα όμως ότι έξακολουθεί να συνεχίζεται και πέραν της έφηβικής ηλικίας, άκόμη και στην ηλικία του ένήλικος άλλα με έλαττωμένο έξελικτικό ρυθμό. Ή «κρίσις» μάλιστα, πού είναι ένα από τά βασικότερα χαρακτηριστικά της εύφυίας άπεδείχθη ότι τροφοδοτείται με τήν πείρα και έξακολουθεί ν' αύξάνη άκόμη και μετά τό 30ον ή 40ον έτος.

Ή εύφυία δύναται ν' αύξηθῆ

Τά έμπειρικά δεδομένα και οι άσυστηματοποίητες παρατηρήσεις, πιστοποιούν τήν επίδρασι του περιβάλλοντος επί της νοημοσύνης, άλλα δέν έχουν τήν πειστικότητα και τό άδιαφιλονείκητο κύρος τών πορισμάτων της έπιστημονικής έρευνας. Γι' αυτό δε θα μακρογορήσωμε με δεδομένα της έμπειρίας άλλα θ' άρκεσθούμε ν' αναφέρωμε για παράδειγμα, ότι ένα βραδύνοο χωριατόπουλο σαν φύγη από τό απομονωμένο χωριό του, όπου δέν έχει πνευματικά κίνητρα κι' έγκατασταθῆ στην πόλι, σε περιβάλλον ή σε εργασία, πού παρέχει άνελλιπώς πνευματικές ώθήσεις, γίνεται έξυπνος και άγνώριστος άνθρωπος.

Άλλ' ως ίδούμε τί λένε οι έπιστήμονες έρευνηται τών όποιων τά πρόσφατα πορίσματα είναι πολυ έντυπωσιακά και δείχνουν ότι ή Νοημοσύνη δε μένει άμετάβλητη, άλλα αύξάνεται ή μειούται άνάλογα με τήν καλλιέργεια ή με τήν παράλειψι της καλλιέργειας του πνεύματος.

Ό σημαντικός ρόλος της Παιδείας

Βεβαίως μέσα σ' ένα χρόνο δέν παρουσιάζεται ούσιώδης διαφορά νοημοσύνης, άλλα μέσα σε μία δετία παρουσιάζεται σ' ένα σεβαστό αριθμό νεαρών άτόμων μία διαφορά 15 βαθμών προς τά άνω ή προς τά κάτω από τον αρχικό βαθμό. Έτσι

δμως δύναται νὰ παρουσιασθῆ μιὰ διαφορὰ 30 βαθμῶν μεταξύ παιδιῶν, πού ἀρχικὰ εἶχαν τὴν αὐτὴ νοημοσύνη. Χωρὶς ἀντίρρηση δὲ μπορεῖ νὰ μεταβάλωμε τὸν ἠλίθιο σὲ μεγαλοφυῆ, ἀλλὰ ἀποδείχτηκε γενικῶς ὅτι ὁ βαθμὸς τῆς Νοημοσύνης βαίνει πάντα ἀνάλογος πρὸς τὴ σχολικὴ φοίτησι. Ὅσο μακρύτερη εἶναι ἡ σχολικὴ φοίτησις, τόσο καὶ ἡ εὐφυΐα τοῦ ἀτόμου αὐξάνει.

Ἀπεναντίας δταν διακόπτεται ἡ σχολικὴ φοίτησις, ἡ εὐφυΐα μένει στάσιμη ἢ καὶ ἐλαττώνεται.

Ὁ Μπινὲ καὶ ἀργότερα ὁ Τέρμαν κατέληξαν στὸ λανθασμένο συμπέρασμα ὅτι ἡ Νοημοσύνη τοῦ ἀνθρώπου παύει νὰ αὐξάνεται μετὰ τὸ 14ον ἔτος γιὰτὶ δὲν ἔλαβαν ὑπ' ὄψιν, ὅτι τὰ παιδιὰ τὰ ὁποῖα ἐξετάζονταν στὰ τέσς νοημοσύνης συνέχιζαν κατὰ τὸ πλεῖστον τὴ σχολικὴ φοίτησι μόνον μέχρι ἐκεῖνο τὸ ἔτος. Μετὰ τὸ 14ο ὅμως ἔτος, ὅτε ἡ πλειονότης τῶν παιδιῶν διέκοπτε τὴ σχολικὴ φοίτησι καὶ ἀνελάμβανε διάφορες ἐργασίες σὲ γεωργικὰ ἢ βιομηχανικὰ ἐπαγγέλματα, παρουσιάζονταν αὐτόματα τὸ φαινόμενο νὰ διακόπτεται ἡ πορεία ὠριμάνσεως καὶ νὰ σταματᾷ ἡ περαιτέρω ἐξέλιξις τῆς νοημοσύνης. Ὅταν ὅμως ἀργότερα ἐγίνε ἐμπεριστατωμένη ἔρευνα σὲ ἐφήβους, πού συνέχιζαν σπουδὲς καὶ στὶς ἀνώτερες τάξεις τοῦ Γυμνασίου καὶ στὸ Πανεπιστήμιον, παρατηρήθη, ὅτι ἡ εὐφυΐα δὲν ἔπαυε ν' ἀναπτύσσεται καὶ πέραν τοῦ 20οῦ ἔτους. Ἡ εὐφυΐα σταματᾷ στὴν ἐφηβεία ἢ καὶ ἐλαττώνεται μόνον δταν ἀνακόπτεται ἡ πνευματικὴ καλλιέργεια. Ὁ προφῆσωρ Χούσεν στὴ Σουηδία διεπίστωσε πειραματικῶς τὴ μεγάλη σημασία πού ἔχει γιὰ τὴν εὐφυΐα ἡ χρονικὴ περίοδος τῆς Ἐκπαιδεύσεως. Νέοι πού μέχρι τοῦ 14ου ἔτους εἶχαν τὸν αὐτὸ Δ.Ν. παρουσίασαν ἀργότερα ἀξιόλογες διαφορῆς.

Αὐτοὶ πού συνέχισαν σπουδὲς ὡς τὸ πανεπιστήμιον κέρδισαν 12 βαθμοὺς νοημοσύνης, ἐνῶ οἱ ἄλλοι πού διέκοψαν καὶ ἀνέλαβαν ἐργασίες ἀνειδικεῦτων ἐργατῶν, ἔχασαν 12 βαθμοὺς· δηλαδὴ ἡ νοημοσύνη καὶ ἡ Σχολικὴ φοίτησις εἶναι ποσὰ εὐθέως ἀνάλογα.

Εἶναι, βέβαια, φανερὸ ὅτι ἡ μακρόχρονη ἐκπαίδευσις δὲν εἶναι πάντοτε ἐγγύησις γιὰ τὴν αὐξήσι τῆς νοημοσύνης ἐκτὸς ἂν εἶναι καὶ σωστὴ ἐκπαίδευσις. Ὁ Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Λονδίνου Φίλιππος Βέρνων, τοῦ ὁποίου διετέλεσα μαθητὴς ἐπὶ τριετίαν, διεπίστωσε ἔπειτα ἀπὸ ἐμπεριστατωμένη ἔρευνα, ὅτι, μαθηταί, πού ἐφοίτησαν σὲ ἀνεγνωρισμένης φήμης γυμνάσια, κέρδισαν ἀπὸ 7 - 17 βαθμοὺς νοημοσύνης περισσότερο ἀπὸ κείνους πού φοίτησαν σὲ κατώτερης ποιότητος γυμνάσια, ἂν καὶ ἀρχικὰ εἶχαν ὅλοι τὸν αὐτὸ δείκτη Νοημοσύνης.

Τὸ σπουδαιότερον λοιπὸν μέτρο, πού μπορεῖ νὰ ἐπιδράσῃ ἀποφασιστικὰ στὴν αὐξήσι τῆς εὐφυΐας τοῦ Ἑλληνα πολίτη καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ γενικώτερα, εἶναι νὰ ὀργανώσωμε σχολεῖα ὑψηλῆς στάθμης καὶ νὰ καταρτίσωμε γερὰ τοὺς ὑποψηφίους διδασκάλους μας.

Ἐνας ἄλλος ψυχολόγος, ὁ Σόμιντλ, στὸ Σικάγο, παρηκολούθησε τὸ 1945 252 παιδιὰ καθυστερημένης νοητικῆς ἀναπτύξεως μὲ Δ.Ν. 52 κατὰ Μ.Ο. Μὲ τὴν κατάλληλη ἐκπαίδευσι σὲ εἰδικὰ σχολεῖα, ὁ δείκτης εὐφυΐας τῶν παιδιῶν αὐτῶν αὐξήθηκε ἀπὸ 52 σὲ 89. Ἀπ' αὐτὰ τὰ 27% κατώρθωσαν νὰ προχωρήσουν στὸ γυμνάσιο, ἐνῶ τὰ 50% ἀνταπεκρίθησαν μὲ ἐπιτυχία σὲ θέσεις ὑπαλλήλων ἢ σὲ πολὺπλοκές ἐργασίες εἰδικευμένων ἐργατῶν.

Ἡ σφαιερὴ ἐντύπωσις πού παρέχεται στὸν ἐμπειρικὸν ἀπλοϊκὸν ἄνθρωπον ὅτι ἡ εὐφυΐα τοῦ ἀνθρώπου μένει ἀμετάβλητη, προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀναμφισβήτητον γεγονός ὅτι πράγματι μένει ἀμετάβλητη δταν καὶ τὸ περιβάλλον μένει ἀμετάβλητον καὶ ἡ ἀγωγή ὁμοίμορφη. Ὅταν δηλαδὴ τὸ ἄτομον ἀνατρέφεται, χωρὶς ἀλλαγῆς μέσα στὴν αὐτὴ κοινωνία καὶ στὴν αὐτὴ οἰκογένεια καὶ φοιτᾷ στὸ αὐτὸ ἢ σὲ ἴσης ποιότητος σχολεῖον, παίρνοντάς τὴν αὐτὴ ὁμοίμορφη ἀγωγή, τότε ἡ νοημοσύνη δὲ φαίνεται νὰ παρουσιάζῃ διακυμάνσεις.

Ἐάν δμως ἤθελε ἀλλάξει σχολεῖο καὶ τὸ νέο ἐκπαιδευτήριον παρέχει πλουσιώτερα ἢ φτωχότερα πνευματικὰ ἐρεθίσματα, ἢ τὸ οἰκογενειακὸ περιβάλλον ἤθελε βελτιωθῆ ἢ χειροτερεύσει, τότε καὶ ἡ νοημοσύνη θὰ ἐπηρεασθῆ ἀναλόγως:—θὰ αὐξηθῆ ἢ θὰ ἐλαττωθῆ.

Ἡ γλῶσσα τῶν πορισμάτων, πού προέκυψαν ἀπὸ τῆ σκληρῆ ἐρευνητικῆ ἐργασία, ὁμιλεῖ θαρρῶ, μὲ τῆ μεγαλύτερη δυνατὴ εὐγλωττία, ὅτι τὰ παιδιά πού διακόπτουν ἔνωρις τῆ σχολικῆ φοίτησι, καθὼς καὶ κείνα, πού μετὰ τὴν ἀποφοίτησί τους, ζοῦν νωχελικά, χωρὶς ἀνησυχίες καὶ ἰδανικά καὶ παίρνουν διαζύγιο μὲ τὸ βιβλίον καὶ μὲ τὶς πνευματικὲς δραστηριότητες, ἀρκούμενα στὴν ἱκανοποίησι τῶν βιοτικῶν ἀναγκῶν καὶ εὐωχούμενα μὲ τὴν ἀπόλαυσι τῶν σωματικῶν ἐπιθυμιῶν, εἶναι ἀκριβῶς αὐτὰ πού ἀποτελοῦν τὴν ἡλιθία μάζα τῆς Ἑλληνικῆς κοινωνίας καὶ ὑποβιάζουν τὴ γενικὴ στάθμη τῆς ράτσας μας.

Νὰ γιατί τὰ σχολεῖα μας δὲν πρέπει νὰ ἱκανοποιοῦνται τόσο μὲ τὴν παροχὴ γνώσεων, ὅσο μὲ τὸ νὰ στρέφουν τοὺς μαθητὰς των πρὸς ὑψηλὰ ἰδανικά καὶ εὐγενικοὺς σκοποὺς, νὰ τοὺς ἀκονίσουν τὸ μυαλὸ καὶ τὴν κριτικὴ σκέψι, νὰ τοὺς κάμουν νὰ ἀγαπήσουν τὸ βιβλίον καὶ νὰ αἰσθανθοῦν δίψα γιὰ μάθησι καὶ νὰ τοὺς διδάξουν τὴν τέχνη πῶς νὰ μελετοῦν.

Νὰ γιατί ἡ ὀρθὴ ἐκπαίδευσις, πού δυναμώνει τὴ λάμψι τῆς εὐφυΐας δὲν εἶναι γέμισμα κάδου, ἀλλ' ἀναμα λαμπτήρος.

Νὰ γιατί πρέπει νὰ ὀλοκληρώσωμε τὴν ὑποχρεωτικὴ φοίτησι ὡς τὸ 15ον καὶ νὰ τὴν ἐπεκτείνωμε ἀργότερα ὡς τὸ 16ον ἔτος κι' ἀκόμη πάρα πέρα. Νὰ γιατί πρέπει νὰ μεταβάλωμε τὰ σχολεῖα μας ἀπὸ πληκτικούς τόπους σὲ ἐστίες παιδικῆς χαρᾶς καὶ νὰ τὰ καταστήσωμε ἐλκυστικὰ μὲ ὅλα τὰ ὀρθὰ μέσα. Νὰ γιατί πρέπει νὰ ἰδρυθοῦν παντοῦ πνευματικὰ κέντρα καὶ λαϊκὰ Πανεπιστήμια, γιὰ νὰ γίνῃ δυνατὴ ἡ συνέχισις τῆς ἐκπαιδεύσεως σ' ὅλους τοὺς ἐνήλικες Ἕλληνες.

Τὸ νὰ διακηρύσωμε, ὅτι εἴμαστε ἔξυπνος λαὸς καὶ νὰ ἐπαναπανόμαστε σ' αὐτό, χωρὶς παράλληλα νὰ καλλιεργοῦμε μὲ ποικίλους τρόπους τὸ πνεῦμα, τὸ θεϊκὸ αὐτὸ δῶρο, δὲν ὀφελεῖ σὲ τίποτε. Καὶ σὲ τί τάχα διαφέρουμε ἀπὸ τὸ δούλο τοῦ Ἰησοῦ, πού ἐκρυψε τὸ τάλαντο τοῦ κυρίου του, βαθεῖα στὴ γῆ, γιὰ νὰ τὸ παραδώσῃ ἀνέγγιχτο ὅταν τοῦ ζητηθῆ;

Ἡ εὐφυΐα τοῦ Ἕλληνα δὲν ἐπιτρέπεται νὰ μένῃ ἀκαλλιέργητη. Ὁ Ἕλληνας δὲν εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τοὺς ἄλλους Βαλκανικοὺς πολῖτες, δὲν εἶναι Ἀλβανός, οὔτε Βούλγαρος ὥστε ἂν δὲν ἀναπτύξῃ τὴν εὐφυΐα του στὸ ὕψιστο δυνατό σημεῖο. Οὔτε ἡ χώρα μας εἶναι Ἀφρικανικὴ ἢ Ἀνατολικὴ ἐπαρχία γιὰ νὰ μὴν ἐπαβάλλεται ν' ἀντιδράσῃ ἔντονα στὶς δυσμενεῖς συνθῆκες πού πᾶνε νὰ σχηματίσουν ἓνα ἡλίθιο ὄχλο, μιὰ μάζα πιθηκοειδῶν ἀνθρώπων, ἀποπνευματοποιημένων καὶ ἀπασχολουμένων ἀποκλειστικὰ μὲ τὶς ἱκανοποιήσεις τῶν ὀρμῶν καὶ τῶν σεξουαλικῶν ἐνστίκτων.

Ὁ λαὸς μας ἔχει ὑψηλὴ πνευματικὴ παράδοσι καὶ ἔχει χρέος ν' ἀνταποκριθῆ στὶς ὑποχρεώσεις του. Τὸ Ἑλληνικὸ πνεῦμα δὲν ἔπαυσε νὰ εἶναι ὁ ὀδηγητὴς φάρος τῶν ἄλλων λαῶν. Συνεπῶς εἶναι ζήτημα Ἐθνικῆς τιμῆς καὶ ἀτομικοῦ φιλότιμου γιὰ τὸν κάθε Ἕλληνα ν' ἀκονίζῃ τὸ πνεῦμα του, νὰ τὸ κἀνῃ σπινθηροβόλο καὶ λαμπερὸ καὶ νὰ διατηρῆ τὰ ἰδεώδη καὶ τὰ φρονήματά του ὑψηλά.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπίδρασις τῆς οἰκογενειακῆς τῆς κοινωνικῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς ζωῆς δὲν εἶναι μικρότερης σημασίας ἀπὸ τὴ σχολικὴ.

Ἡ οἰκογενειακὴ ἐπίδρασις στὴν εὐφυΐα

Μιὰ ἀξιολογημένη ἐρευνα, πού δημοσιεύτηκε στὸ Scotland Survey ἀποκαλύπτει ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν παιδιῶν στὴν οἰκογένεια καὶ ἡ νοημοσύνη τους εἶναι ποσὰ ἀντιστρόφως ἀνάλογα. Εὐρέθη δηλαδὴ ὅτι σὲ οἰκογένειες μὲ δύο παιδιά ὁ Δ.Ν. κα-

τά μέσον δρο φθάνει τούς 105 βαθμούς. Σε οικογένειες με πέντε παιδιά τούς 96. Σε οικογένειες με δέκα παιδιά τούς 90. Σε οικογένειες με δέκα πέντε τούς 82.

Ἡ ἐξήγησις εἶναι φανερή: "Ὅταν οἱ γονεῖς ἔχουν ἓνα ἢ δύο παιδιά, διαθέτουν ἀρκετὸ χρόνο ν' ἀσχοληθοῦν μαζί τους, νὰ τὰ βοηθήσουν καὶ νὰ τὰ καθοδηγήσουν. Ὅταν ὁμως εἶναι πολύτεκνοι τότε καὶ ὁ χρόνος πὺ εἶναι δυνατὸ νὰ διαθέσουν γιὰ τὸ καθένα λιγοστεύει, ἀλλὰ καὶ γενικώτερα οἱ συνθήκες τοῦ οικογενειακοῦ περιβάλλοντος χειροτερεύουν.

Γενικὰ ὅσο πὺ πλεονεκτικὸ εἶναι τὸ οικογενειακὸ περιβάλλον, τόσο καὶ ὁ ρόλος του στὴν αὔξησι τῆς νοημοσύνης εἶναι σημαντικώτερος. Δὲ συνιστοῦμε μὲ τοῦτο νὰ ὀλιγοστεύσουν οἱ πολύτεκνοι, ἀλλὰ εἶναι ἀνάγκη ὅπως βελτιωθοῦν οἱ συνθήκες ἀνατροφῆς καὶ ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑλληνοπαίδων.

Πειράματα πὺ ἐγιναν σὲ δίδυμα ἀδελφία εἶναι πολὺ διαφωτιστικὰ γιὰ τὴν οὐσιαστικὴν ἐπίδρασι τοῦ οικογενειακοῦ περιβάλλοντος στὴν εὐφυΐα. Εἶναι γνωστὸ, ὅτι τὰ μονόζυγα δίδυμα ἀδελφία, ἐπειδὴ παράγονται ἀπὸ τὸ αὐτὸ ὠάριο καὶ ἐπομένως ἀπὸ τὸν αὐτὸ συνδυασμὸ χρωματοσωμάτων, εἶναι καταπληκτικὰ ὅμοια στὴ μορφῇ, στὴ σωματικὴ διάπλασι καὶ στὸ πνεῦμα καὶ εἶναι πάντοτε τοῦ αὐτοῦ γένους.

Δὲ συμβαίνει τὸ αὐτὸ μὲ τὰ δίζυγα δίδυμα τὰ ὁποῖα παράγονται ἀπὸ δύο διαφορετικὰ ὠάρια καὶ ἐπομένως δὲν ὁμοιάζουν παρὰ ἐλάχιστα περισσότερο ἀπ' ὅτι δύο κοινὰ ἀδελφία. Τὰ μονόζυγα λοιπὸν δίδυμα, ἂν ἀναπτυχθοῦν στὸ αὐτὸ οικογενειακὸ περιβάλλον παρουσιάζουν ὁμοιότητα νοημοσύνης 95 μὲ 99 βαθμούς. Εἶναι περίπου ἓνα ἀντίγραφο εἰς διπλοῦν. Ἐὰν εἶχον ὁμοιότητα 100 βαθμῶν θὰ ἦταν ἀκριβέστατο ἀντίγραφο. Ὅταν ὁμως χωρισθοῦν ἀπὸ μικρὰ καὶ ζήσουν σὲ διαφορετικὸ περιβάλλον, τότε τὸ τυχερότερο, πὺ ἀνετράφη ὑπὸ εὐνοϊκώτερος οικογενειακοῦ δρους, παρουσιάζει ἀνώτερη νοημοσύνη κατὰ 25 - 30 βαθμούς ἀπὸ τὸ ἄλλο.

Ὁ Φρημαν μελέτησε τὶς περιπτώσεις υἱοθετημένων παιδιῶν καὶ βρῆκε ὅτι ἡ ὁμοιότης στὴ νοημοσύνη μὲ τούς θετοὺς γονεῖς ἦταν τόση ὅση καὶ μὲ τούς πραγματικούς γονεῖς.

Τὰ παραδείγματα αὐτὰ μιλοῦν εὐγλωττα, ὅτι τὸ σπῖτι ἀπὸ τὸ ὁποῖο δὲ λείπει τὸ καλὸ βιβλίον, ἡ ἐφημερίδα, τὸ μορφωτικὸ περιοδικὸ, τὸ σπῖτι ὅπου δὲν περιορίζεται στὰ σχολικὰ ἐγχειρίδια, ἀλλὰ συχνὰ ἀνοίγει λεξικά, ἀνασκάπτει λογοτεχνικούς θησαυροὺς καὶ μελετᾷ βιογραφίες εὐφυεστάτων ἱστορικῶν προσώπων.

Τὸ σπῖτι ὅπου μὲ συχνὲς συζητήσεις καὶ κρίσεις ἐπὶ πνευματικῶν, κοινωνικῶν ἢ καλλιτεχνικῶν θεμάτων, φέρνει ἀνάτασι τῆς ψυχῆς, δίνει ἐσωτερικὸ φῶς καὶ εὐγενικὰ κίνητρα, τὸ σπῖτι αὐτὸ δημιουργεῖ θερμὸ κλίμα γιὰ τὸ ἀνέβασμα ὄχι μόνο τοῦ ἠθικοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ πνευματικοῦ βαρομέτρου καὶ γιὰ τὴν αὔξησι τῆς νοημοσύνης τῶν μελῶν του. Ἀντιθέτως ἡ στροφὴ τοῦ ἀτόμου πρὸς τὰ κάτω, πρὸς τὶς ὑλικὲς ἀπολαύσεις καὶ τὶς χυδαῖες δραστηριότητες, δημιουργεῖ χαμηλὸ ἠθικὸ κλίμα καὶ ἀποπνευματοποιεῖ τὸν ἄνθρωπο.

Ἡ εὐφυΐα βλαστάνει σὲ ἐλεύθερο περιβάλλον

Ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου, ἡ ἐξερεύνησις καὶ τὸ πείραμα σχετίζονται μὲ τὴν ἀνάπτυξι τῆς εὐφυΐας.

Ὁ Χέμπ, ὁ περίφημος φυσιολόγος ἀπέδειξε, ὅτι οἱ σκύλλοι, οἱ ποντικοὶ ἢ ἄλλα ζῶα πὺ περιφέρονται ἐλεύθερα σὲ χῶρο εὐρὺ εἶναι ἀπείρως ἐξυπνότερα ἀπὸ ἐκεῖνα πὺ εἶναι κλεισμένα σὲ κλουδιά.

Κάτι παρόμοιο μὲ τὰ κλουδιά τῶν σκύλλων καὶ ποντικῶν τοῦ Χέμπ εἶναι συνήθως τὰ ὄρφανοτροφεία μὲ τούς ὑψηλοὺς τοίχους καὶ τὶς σιδερόφρακτες αὐλές τους. Ἀμερικανοὶ ψυχολόγοι εὐρῆκαν ὅτι τὰ μικρὰ παιδιά ἐνὸς ὄρφανοτροφείου, ὅπου ὑπῆρχε στασιμότητα καὶ μονοτονία λόγῳ τῆς ὁπομονώσεως, αὔξησαν ἀργότερα τὴν

νοημοσύνη τους κατά 20 βαθμούς διότι παρελήφθησαν από θετούς γονείς και έζησαν σέ ένα έλεύθερο οικογενειακό περιβάλλον.

Τό πνεύμα δέ δέχεται περιορισμό, θέλει έλεύθερη ατμόσφαιρα για να βλαστήσει και ν' απλώσει τούς κλώνους του άνθισμένους.

Η έλευθερία και ή δημιουργική μεταχείρισις τών εργαζομένων στό εργοστάσιο, στις έπαχειρίσεις, στα δημόσια γραφεία, στα σχολεία στην οικογένεια, είναι έγγύσεις, διαπιστώνει ο Λούιν για τή διατήρησι πνευματικής ατμόσφαιρας και για τήν ύψωσι του Δ.Ν. τών ατόμων και τών ομάδων.

Αντιθέτως ο δεσποτισμός και ή τυραννική μεταχείρισις έξουδετερώνει τό πνεύμα, γιατί του αφαιρεί τήν πρωτοβουλία και τήν κριτική σκέψη.

Σέ ίσο βαθμό έξουδετερώνεται τό πνεύμα από τόν απόλυτο φιλελευθερισμό τών ατόμων, που οδηγεί στην άσυνδοσία, στον ατομισμό στη νωχέλεια, στην έλλειψι του συναισθήματος ευθύνης και καθήκοντος και δημιουργεί στις ομάδες κλίμα νευρικότητος, φιλαυτίας και διχασμού.

Τό κατάλληλο συνεπώς κλίμα για τήν αύξησι της Νοημοσύνης τών ατόμων και τών λαών, δέν είναι ούτε ή δεσποτική μεταχείρισις, ούτε ή άσυνδοσία παρά τό δημοκρατικό κλίμα και τό πνεύμα της αληθινής έλευθερίας .

Τό ομαδικό παιγνίδι υποβοηθεί τήν ανάπτυξι της νοημοσύνης, ένω ο περιορισμός και ή μηχανική άσκησις δέν είναι βοηθητικοί παράγοντες.

Πειράματα που έγιναν στην Αγγλία σέ παιδιά ίσης νοημοσύνης απέδειξαν ότι εκείνα που είχαν στό σχολικό πρόγραμμα καθημερινή γυμναστική άσκησι και ομαδικό παιγνίδι, απέβησαν ευφρέστερα από εκείνα που διέθεταν τόν ίδιο χρόνο γι' άσκησι στην ανάγνωσι και προπαιδεία ή για λατινικά κι' επαναλήψεις.

Τό δημιουργικό ομαδικό παιγνίδι παρέχει άπειρες ευκαιρίες για συνεργασία, αλλά και γι' αυτενέργεια και συμμετοχή σέ κάποιον ρόλο, σέ κάποια υπεύθυνη αποστολή. Τό ομαδικό παιγνίδι καλλιεργεί τό μυαλό άβίαστα και ακούραστα και συντελεί αφάνταστα στην αύξησι της νοημοσύνης και τήν τελείωσι της προσωπικότητος, χωρίς να παραγνωρίζεται με τούτο ή σημερινή αξία του ατομικού παιγνιδιού.

Η αναστροφή τών νεαρών ατόμων και με ώριμους ανθρώπους είναι άριστο μέσο πνευματικής καλλιεργείας. Η περίφημος κοινωνιολόγος Μάργαρετ Μήντ, αναφέρει ότι στη Νέα Γουίνέα τά παιδιά μιās φυλής Ίθαγενών, αν και τρέφονταν καλά, δέ σημείωσαν πρόοδο ούτε στα παιγνίδια τους, ούτε στην όμιλία τους, ούτε στην νοημοσύνη τους, γιατί είχαν εγκαταληφθῆ από τούς ενήλικας. Η αναστροφή τών νέων με τούς μεγάλους αυξάνει τήν πείρα και τό γλωσσικό πλούτο, ή δέ ακριβής και όρθή χρῆσις της γλώσσας παρέχει πνευματικά έρεθίσματα για ύψηλότερες σκέψεις.

Ανθρωποι με φτωχό λεξιλόγιο δέν μπορούν να συλλάβουν αφηρημένες έννοιες και να εκφράσουν λεπτότερα διανοήματα της ψυχῆς.

Παράγοντες που επιδρούν αρνητικά στη νοημοσύνη τών νέων λέγει ο προφessor Βέρνων, είναι εκτός της επιβαρυμένης κληρονομικότητος, ή φτώχεια και ή έξαθλίωσις, ή κακή υγεία, ή κακή διατροφή, ή συνεχής απαγοήτευσις, ή υπερβολική έξάρτησις από τούς γονείς, ή υπερβολική στοργή, ή δουλικότητα, ή έλλειψις δημιουργικού παιγνιδιού, ή αυταρχικότητα, ή σύντομη ή ή ανώμαλη ή ή παθητική εκπαίδευσις, ο φτωχός λεκτικός πλούτος, ή πλημμελής οικογενειακή άγωγή, ή αδράνεια, ή έλλειψις ευκαιριών για δρασι και άνάληψι ευθύνων.

Επαγγελματική ειδίκευσις και ευφυΐα

Αλλά και ή ποιότητα της εργασίας του ατόμου φαίνεται να παίξει κυρίαρχο λόγο στην αύξησι ή τήν έλάττωσι της ευφυΐας του.

Ὁ προφάσορ Βέρνων ἀνέλυσε τ' ἀποτελέσματα 70.000 στρατευσίμων τοῦ Βρετανικοῦ ναυτικοῦ. Τὸ πόρισμα ἦταν ὅτι οἱ στρατεύσιμοι ποὺ διέκοψαν ἐνωρὶς τὴ σχολικὴ τους φοίτησι καὶ ἀνέλαβαν ἐργασίες σὰν ἀνειδίκευτοι ἐργάτες, ὅπου σπάνια ἔκαναν χρῆσι τοῦ μυαλοῦ τους παρουσίασαν κάμψι τῆς νοημοσύνης των. Ἀπεναντίας οἱ στρατεύσιμοι τῶν εἰδικευμένων ἐπαγγελμάτων, ἠλεκτρολόγοι, ὑπάλληλοι, τεχνίτες διάφοροι, ἔδειχναν αὐξήσι τῆς νοημοσύνης των. Συνεπῶς ἡ πυρινικὴ ἐποχὴ μας, ποὺ τείνει νὰ ἐξαφανίσῃ τὸν ἀνειδίκευτο ἐργάτη εἶναι μιὰ ὑπόσχεσις παραγωγῆς ἀνθρώπου πνευματικώτερου καὶ εὐφυέστερου.

Ἡ χρῆσις τοῦ χεριοῦ

Ἡ χρῆσις τοῦ χεριοῦ σὲ ἐνδιαφέρουσες ἐργασίες ποικίλης μορφῆς εἶναι ἄριστο μέσο γιὰ τὸ κέντρισμα τοῦ ἐγκεφάλου. «Ἡ ἐνέργεια τοῦ χεριοῦ, λέγει ὁ Μπάλντουιν, εἶναι ὁδὸς ἄγουσα στὸν ἐγκέφαλο».

Τὸ ἐνεργητικὸ μέρος, συμπληρώνει ὁ Dewey προηγεῖται τοῦ παθητικοῦ, τὸ χέρι προηγεῖται τῆς σκέψεως. Εἶναι ἄλλοι ποὺ ἰσχυρίζονται τὸ ἀντίθετο, ὅτι προηγεῖται ἡ σκέψις καὶ τὸ χέρι ἀκολουθεῖ. Μὰ ἔτσι τὸ δῆλημα ταυτίζεται μὲ τὸ γνωστὸ «ἂν ἡ κότα γέννησῃ τ' αὐγὸ ἢ τ' αὐγὸ τὴν κότα». Πάντως ἡ ἀμοιβαία ἀλληλεπίδρασις χεριοῦ καὶ εὐφυΐας εἶναι ὀλοφάνερη. Ὁ ἀνθρώπινος πολιτισμὸς, ἡ γλυπτικὴ, ἡ ζωγραφικὴ, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ, τὰ συγκοινωνιακὰ μέσα, τὰ θαυμασιώτερα οἰκοδομήματα γιὰ τὰ ὁποῖα ἐπαίρεται ὁ ἀνθρώπος, εἶναι ἔργο τῶν χερῶν, ποὺ σκέπτονται διὰ τοῦ ἐγκεφάλου, ἢ ἂν θέλετε εἶναι ἔργον τοῦ ἐγκεφάλου, ποὺ σκέπτεται διὰ τῶν χερῶν.

Τέλος ἡ αὐξήσις τῆς εὐφυΐας ἐξαρτᾶται καὶ ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ ἄτομο, ἀπὸ τὴ θέλησι καὶ ἀποφασιστικότητα, τὴν ἐπιμονὴν καὶ ὑπομονήν, τὴν ἐσωτερικὴν ἀνησυχία, τὸν ἐσωτερικὸν δυναμισμόν ποὺ διαθέτει, γι' ἀσταμάτητο πνευματικὸν ἀνέβασμα, γιὰ πέταγμα τοῦ νοῦ σὲ ψηλότερες βουνοκορφές.

Συμπέρασμα

Γίνεται λοιπὸν φανερόν ὅτι ἡ «νοημοσύνη» δὲν εἶναι αὐτὸ ποὺ καθώρισε ὁ Τέρμαν, ὁ Μπινέ ἢ ὁ Μπέρτ δηλαδὴ ἡ γενικὴ πνευματικὴ ἱκανότης, ποὺ προσδιορίζεται ἀπὸ τὴν κληρονομικότητα δηλαδὴ ἀπὸ τὰ χρωματοσώματα, ποὺ κληρονομοῦμε ἀπὸ τοὺς γονεῖς μας, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ἐκπαίδευσιν ποὺ παίρνει τὸ ἄτομο. Ὅπως γιὰ τὸ σιτάρι ἀναγνωρίζουμε τὴν ἀξία τοῦ καλοῦ σπόρου, δὲν πρέπει κι' ἐδῶ ν' ἀγνοήσωμε τὴν ἀξία τῆς κληρονομικῆς εὐφυΐας. Ἀλλὰ δὲν ἔχει κατανοηθῆ ὅσο πρέπει ὅτι ὁ καλὸς σπόρος δὲν εἶναι ἀρκετός. Χρειάζεται πάντα τὴν κατάλληλη θερμοκρασία, τὸ ἀναγκαῖο νερό, τὸ λίπασμα, τὸ κατάλληλο περιβάλλον. Ἀλλοιῶς ἅμα ὁ σπόρος πέσῃ στὴν ἄγονη πέτρα ἢ στοὺς ἄκανθας τοὺς πυκνοὺς, εἶναι σίγουρο ὅτι θὰ ξεραθῆ πρὶν καρποφορήσῃ. Μὲ ἄλλα λόγια σήμερα γνωρίζουμε πολὺ καλά, ὅτι ἡ κληρονομικότητα δὲν ἐπιδρᾷ ἐξ ὀλοκλήρου στὴ νοημοσύνη. Κατὰ μέγα μέρος ἐπιδρᾷ ἡ ἀγωγή καὶ τὸ περιβάλλον.

Εἶναι ἐλπιδοφόρο ὅτι τὸ σύγχρονο κοινωνικὸ καὶ τεχνολογικὸ περιβάλλον τῆς πυρινικῆς ἐποχῆς μας παρέχει πλούσιες τὶς προϋποθέσεις γιὰ τὴν πνευματοποίησιν τοῦ χθεσινοῦ ὑλιστικοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ κοινωνικὴ πίεσις γιὰ τὴ μόρφωσιν ὄλων ἀνεξαιρέτως τῶν ἀτόμων καὶ γιὰ τὴ συνεχῆ μετεκπαίδευσιν καὶ ἐπιμόρφωσιν τῶν ἐνηλίκων εἶναι ἀκατάνικητη, ἐνῶ δὲν εἶναι μακρὰν ὁ χρόνος ποὺ ἡ πλειονότης ἔμενε ἀναλφάβητη.

Ὁ 18ος καὶ 19ος αἰῶνας μὲ τὴν βιομηχανικὴν ἐπανάστασιν ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ ἀτμοῦ καὶ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, χαρακτηρίζεται σὰν πάλιν τοῦ ἀν-

θρώπου για τὴν κάλυψη τῶν βιοτικῶν του ἀναγκῶν. Χαρακτηρίζεται σὰν ἐποχὴ καθαρῶς χρησιμοθηρικὴ καὶ ὑλιστικὴ.

Ἡ σύγχρονη ἐποχὴ τῆς ἀτομικῆς ἐνεργείας μὲ τὸν αὐτοματισμὸ καὶ τοὺς ἠλεκτρονικοὺς ἐγκεφάλους, λύνει, κάθε μέρα καὶ πληρέστερα, τὰ βιοτικά μας προβλήματα, συμπληρώνει κάθε μέρα καὶ πληρέστερα τὶς ὑλικές μας ἀνάγκες καὶ θεμελιώνει στερεὸ βάθρο γιὰ νὰ ὑψωθοῦν ἐπάνω πύρινοι καὶ οὐρανομήκεις οἱ πνευματικοὶ πῆδακες. Ἡ σύγχρονη πυρινὴ ἐποχὴ ὑπόσχεται ν' ἀπελευθερώσῃ τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴ σκληρὴ βιοπάλη, ν' ἀνυψώσῃ τὸ βιοτικὸ του ἐπίπεδο καὶ νὰ μετατοπίσῃ τὴ δρᾶσι του σὲ ὀρίζοντες πνευματικούς.

Δίπλα στοὺς οικονομικοὺς ἀνταγωνισμοὺς, πού μέχρι χθὲς ἐπεσκίαζαν κάθε ἄλλη δραστηριότητα, προβάλλονται σήμερα ἐπιβλητικώτεροι οἱ ἐπιστημονικοὶ ἀνταγωνισμοὶ καὶ ἡ μορφωτικὴ ἀμίλλα.

Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος καλεῖται ν' ἀνταποκριθῇ στὸ πνευματικὸ κάλεσμα τῆς ἐποχῆς. Καλεῖται νὰ ὑψωθῇ σὲ πνευματικούς δραματισμοὺς καὶ νὰ ζῆ περισσότερο μὲ πνευματικὲς παρὰ μὲ βιοτικὲς ἀνησυχίες, νὰ ἐργάζεται καὶ νὰ ζῆ περισσότερο μὲ τὸ νοῦ παρὰ μὲ τὸ σῶμα, νὰ σκέφτεται περισσότερο, νὰ ζῆ περισσότερο σὰν ἄνθρωπος, σὰν ὄν πνευματικὸ.

Καλεῖται ν' ἀνταποκριθῇ στὸ πνευματικὸ σάλπισμα.

Οὐκ ἐπ' αὐτῷ μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν περιπέτεια καὶ ἐξερεύνησι, τὴν εὐθύνη καὶ τὸ ἐπίτευγμα, τὴ ζήτησι γιὰ φῶς, γιὰ παιδεύσι, γιὰ ἀνάτασι πνευματικὴ.

Καὶ μὲ τὴν τέχνη, τὴ λογοτεχνία, τὴν ποίησι, τὴν ἁρμονία καὶ ὠραιότητα, τὸ πέταγμα στὸ διάστημα στ' ἀστέρια.

Τὴν καλωσύνη, τὴν ἀγάπη, τὴ συντροφιά, τὴν αὐτοκριτικὴ καὶ φιλοσοφία τὴ θερμὴ πίστι καὶ βαθειὰ ἀνθρωπιά.

Αὐτὴ ἡ καθαρῶς ἀνθρώπινη συμπεριφορὰ ἔξω ἀπὸ τὴν ἰδιοτέλεια, τὴ χρησιμοθηρεία καὶ τὸ τυφλὸ συμφέρον κάνει τὸν ἄνθρωπο πραγματικὸν ἄνθρωπο.

Οἱ πολεμοχαρεῖς καὶ ἐπιθετικὲς διαθέσεις τῶν ἀνθρώπων τῆς Οἰκουμένης ἐκφυλίζονται προοδευτικὰ γιὰ τὴν τεχνολογικὴ πρόοδος ἐπιδρᾶ στὶς ἀντιλήψεις τῶν ἀτόμων καὶ τῶν λαῶν μὲ σταθερὸ προσανατολισμὸ στὰ ἰδανικὰ τῆς εἰρήνης, πού εἶναι ἐγγύησι γιὰ τὴ δημιουργία μιᾶς πνευματικώτερης καὶ ἀνθρωπινώτερης κοινωνίας.

Ἡ σπαραχτικὴ κραυγὴ τοῦ πεθαμένου κοριτσιοῦ τῆς Χιροσίμα, πού παρακαλεῖ τοὺς ἀνθρώπους νὰ σταματήσουν, γιὰ πάντα τὸν πόλεμο, βρίσκει βαθειὰ ἀπήχησι στὰ πλήθη:

«Εἶμαι ἐγὼ πού χτυπάω τὴν πόρτα σας
— ὅλες τὶς πόρτες, ὅλες τὶς πόρτες —
δὲν μπορεῖτε νὰ μὲ ἰδῆτε
— Οἱ νεκροὶ εἶναι ἀόρατοι —
Πᾶνε τώρα τόσα χρόνια
πού πέθανα στὴ Χιροσίμα,
ἀλλὰ μένω πάντα τὸ μικρὸ κοριτσάκι
τῶν ἑπτὰ χρονῶ.
— Τὰ νεκρὰ παιδιὰ δὲ μεγαλώνουν —
Πρῶτα ἄρπαξαν φωτιά
τὰ μαλλιά μου καὶ τὰ χέρια μου
κι' ἔγινε μιὰ χουφτα στάχτη.
πού τὴν πῆρε ὁ ἄνεμος.
Δὲ ζητῶ τίποτε γιὰ μένα. . . .

— Ένα παιδί καμένο
σαν ένα φύλλο χαρτιού
δὲ μπορεῖ νὰ τρώη καραμέλλες. . . .
Χτυπῶ τὶς πόρτες σας
θεῖοι καὶ θεῖτσες
δῶστε τὴν ὑπογραφή σας
γιὰ νὰ μὴ σκοτώνονται τὰ παιδιά
καὶ νὰ μποροῦν νὰ τρῶνε καραμέλλες.»

Μὲ τὰ δυὸ αὐτὰ αισιόδοξα μηνύματα, μὲ τὸ ἐλπιδοφόρο μήνυμα τῆς στροφῆς τοῦ ἀνθρώπου πρὸς πνευματικὴς ἀνησυχίες καὶ μὲ τὸ θεῖο μήνυμα τῆς στροφῆς τοῦ πρὸς εἰρηνικὴς κατευθύνσεις καὶ ἀνθρωπιστικὰ ἰδανικὰ εἶναι δυνατὸ νὰ ἐπαληθεύσουν οἱ προσδοκίες μας:

Πρῶτα ἡ προσδοκία ὅπως ὁ ἄνθρωπος καλλιεργήσῃ στὸ ἔπακρο τὸ θεῖο σπέρμα τῆς εὐφυΐας του, μὲ τὸν ὁποῖο κατ' ἐξαιρέσει ἀπ' τὰ ἄλλα ὄντα ἐπρὸς ἐπαιδοδοτήθη καὶ ἔπειτα ὅπως τὴν ἀυξημένη εὐφυΐα του χρησιμοποιήσῃ γιὰ ἔργα εἰρηνικὰ ἀγαθὰ καὶ θεάρεστα καὶ ἔτσι ἐγγίσει τὸ ἠθικὸ καὶ τὸ θεῖο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Binet and Simon. The Development of Intelligence. Baltimore. Williams and Wilkins 1916.
2. Fleming C.M. Teaching a Psychological Analysis. Methuen, London 1958.
3. Freeman F.C. Individual Differences. London. Harrap 1934.
4. Knight R. Intelligence and Intelligence tests. London. Methuen 1933.
5. Piaget J. The Psychology of Intelligence. London. Routledge 1950.
6. Spearman C. The Nature of Intelligence. London Macmillan 1927.
7. Terman L.M. Genetic Studies of Genius. Stanford University Press. California 1925.
8. Thomson G.H. The Factorial Analysis. London Univ. Press 1946.
9. Vernon Ph. The Structure of Human Abilities. London. Methuen 1950.
10. Ἀπὸ τὶς πανεπιστημιακὴς παραδόσεις τοῦ πανεπιστημίου Λονδίνου 1959.

